

lectures«, forsøger forfatteren sig med nogle mere teoretiske overvejelser. Han gør den meget rigtige bemærkning, at stillingtagen til sammenhængen mellem »absolutisme«, skatteindtægternes høje niveau og den fiskale administrations indretning i sidste ende måske på grundlag af den enkeltes egen historiefilosofi. Hvad forfatterens egne synspunkter i den retning angår må man sige, at de forekommer noget uafklarede. På den ene side hævder han med stærkt polemisk sigte (s. 247), at socioøkonomiske faktorer er overfladefænomener, mens »the solid and abiding political realities beneath« – og dermed menes i denne sammenhæng ønsket om og bestræbelserne på at centralisere og effektivisere statsadministrationen – er de vigtigste årsager til det fiskale systems indretning og stabilitet, mens han på den anden side tidligere i bogen (s. 242) har fastslået, at »for the most part, the high level and continued rise of his [kongens] revenues was a function of France's growth in population and the more or less steady development of her economy«. Det lykkes ham ikke at få formuleret en samlet forklaring, der både tager hensyn til, at »the solid and abiding socioeconomic realities« – for at benytte en omskrivning af forfatterens formulering – var grundlaget for, at der overhovedet kunne opbygges et fiskalt apparat og bestemmende for, hvor meget der kunne komme ud af det, og at centraliseringen og »absolutismen« bl. a. var midlerne til at få så meget som muligt ud af det.

Men det skal fremhæves som et af bogens fortrin, at den overhovedet lægger op til en stillingtagen til sådanne overordnede synspunkter. Den leverer selv et betydeligt materiale, som kan indgå i grundlaget for mere vidtgående overvejelser om den feudale stats karakter i den omhandlede periode.

Alex Wittendorff

N. M. Sutherland: The Massacre of St Bartholomew and the European Conflict 1559–1572. Macmillan, London and Basingstoke, 1973. 373 s. £ 5.95.

Forfatteren er en kender af franske statsforhold i den omhandlede periode og har tidligere skrevet et par bøger herom: *The French Secretaries of State in the Age of Catherine de Medici* (1962) og *Catherine de Medici and the Ancien Régime* (1966). Hun har således haft forudsætninger for at gå i gang med den foreliggende bogs emne: massakren i 1572 set i sammenhæng med fransk og europæisk politik på højeste plan. Det er hendes ærinde at finde en forklaring på den store massakre på huguenotterne, eller rettere en forklaring på mordet på Coligny, for det er hendes opfattelse, at massakren var et direkte resultat af det første, mislykkede forsøg på at tage livet af admiralen, derved at det satte den altid oplagte parisiske pøbel i sving. Spørgsmålet for forfatteren bliver derfor: Hvorfor skulle Coligny myrdes? Hvad var det for spændinger, der søgtes løst på den måde?

Svaret på disse spørgsmål søger forfatteren inden for det kompleks af sammenhængende faktorer, der udgøres af borgerkrigenes splittede Frankrig og den internationale politiske situation, tilspidset som den var på grund af oprøret i Nederlandene. Både i den hjemlige og i den internationale sfære var Coligny den centrale skikkelse, og forfatteren når frem til, at mordet på ham var en konsekvens af »a long-term pattern« af samspil mellem personlige, nationale og internationale konflikter og »immediate pressures« udefra.

At Bartholomæus-nattens begivenheder skal ses i en større national og international sammenhæng er ikke nogen ny idé, men i modsætning til sine forgængere i studiet af emnet har Sutherland den fordel at kunne udnytte de sidste årtiers ret omfattende forskning i borgerkrigenes Frankrig. Hvad hendes resultater i øvrigt i detaljer går ud på kan ikke udredes her. Hvad det direkte ansvar for mordet på Coligny angår kan det til almindelig beroligelse oplyses, at forfatteren får bugseret sin kæreste figur, Catharina af Medici,

helt uskadt igennem begivenhederne (en ikke ringe bedrift i betragtning af bevisernes stilling), mens de Retz udpeges som den sandsynligste anstifter af attentatet – hovedsagelig fordi en række andre moralsk anløbne personer havde et alibi. Man tror det gerne om de Retz, men mere interessant end disse spekulationer er bogens hovedindhold, skildringen af periodens europæiske storpolitik med særlig vægt på udformningen af den franske politik i forhold til oprøret i Nederlandene.

Alex Wittendorff

J. deVries: The Dutch Rural Economy in the Golden Age, 1500–1700. Yale Series in Economic History, Yale UP, New Haven & London, 1974. XV+316 s. £ 6.75.

Dr. deVries' bog holder egentlig mere end titlen lover. Landbruget i de fem provinser, undersøgelsen dækker – Friesland, Groningen, Utrecht samt Syd- og Nordholland – hævede sig ved periodens indgang næppe over andre, europæiske regioner og var langt fra i stand til under 1500-tallets økonomiske vækst at dække Nederlandenes egen forsyning med brødkorn og animalske produkter. Vækstfænomenerne er heller ikke noget specielt for Nederlandene, men derimod nok udformningen af den vækst, der i 1600-tallet gjorde det nederlandske landbrug til Europas mest avancerede i teknisk henseende og hvad angår afgrødetyper. Dr. deVries' forklaringsystem, som fastlægges allerede fra første færd, bevæger sig indenfor et stramt og meget teknisk mønster af økonomisk typologi. Han tillægger navnlig arbejdskraftens store bevægelighed, landbrugets specialisering og landindustrien afgørende vægt som incitamenter, så afgørende, at landbrugssektorens vækst skabte forudsætningerne for byernes vældige, kommercielle ekspansion – i hvert fald ifølge forlagsreklamen: i praksis er konklusionerne mere nuancerede.

Der er uden tvivl tale om et dygtigt gennemført arbejde indenfor et centralt emneområde. Alligevel savner bogen nok et europæisk udsyn. Det er vigtigt, at hovedvægten lægges på specialisering og ikke på forøgelse af produktionen af brødkorn, formentlig vel af økonomiske grunde. Med rette tillægger dr. deVries borgerstandens investeringer i fast ejendomsbesiddelse i 1600-tallet en afgørende betydning, men dens interesse samlede sig om finansiering af tekniske forbedringer (dræning, kanaler, vindmøller) og nye afgrødetyper. Netop derved – og det burde nok have været betonet noget stærkere – adskiller væksten sig fra den, vi kender fra andre områder af Europa (Polen, Danmark), næppe blot (som en amerikansk anmelder har hæftet sig ved, *The American Historical Review* 81, 1976, s. 401), fordi det »feudale« system kunne blive en hindring i sig selv, men også fordi den økonomiske vækst udefra og korneksporten via Amsterdam for godsejeraristokratiet ikke indeholdt incitamenter til tekniske eller driftsforbedringer, men kun til økonomisk udnyttelse. Komparative studier kunne nok have givet modellerne og resultaterne større dybde.

E. Ladewig Petersen

Peter Burke: Venice and Amsterdam. A study of seventeenth-century élites. Maurice Temple Smith, London, 1974. 154 s. £ 2.75.

Arbejdet rummer en sammenlignende analyse af eliterne i Venezia og Amsterdam 1580–1720. Udgangspunkt for analysen er Vilfredo Paretos begrebsapparat og typeinddeling, der uden videre adopteres som velegnet til formålet. Hensigten er på dette grundlag at beskrive de to byers eliter under såvel en økonomisk som en politisk og kulturel synsvinkel. Til den venetianske elite henregnes doger og *procuratori di S. Marco* (statuslaget lige under dogerne), i alt 244 mænd i perioden som helhed. Amsterdams elite omfatter borg-